

וכל מאמינים

קובץ אמרות
בעניני אמן ותפילה
על
'הגדה של פסח'

פנינים על סדר ההגדה

"בא אחי וראה כמה ברכות אנו זוכים לברך בלילה הקדוש והטהור הזה: ארבע ברכות דקריאת שמע, שבע ברכות דתפילת שמונה עשרה, שתי ברכות דהלל, שלוש ברכות דקידוש, 'בורא פרי האדמה' דכרפס, 'אשר גאלנו', שלוש פעמים 'הגפן' - על שלוש הכוסות הנוספות על כוס הקידוש, 'על נטילת ידים', 'המוציא', 'על אכילת מצה', 'על אכילת מרור', ארבע ברכות דברכת המזון, 'מלך מהלל בתשבחות', ברכת 'מעין שלוש', ברכת 'המפיל', סך הכול ל"ב ברכות. וכשייתן לנו השם יתברך במהרה את בית מקדשנו נברך עוד שתי ברכות: 'על אכילת הזבח' - על אכילת חגיגת ארבעה עשר, ו'על אכילת הפסח' - על אכילת קרבן פסח".

את הסיבה לריבוי הברכות בלילה זה ביאר המשפיע **רבי אהרן נפתלי פולמן** מניו יורק:

רבנו בחיי (עקב ה'י) כותב שכאשר מקפיד האדם לברך את ברכתיו כראוי, משפיעים עליו משמייים שפע ברכה ואף "התבואה והפירות מתברכים ומתרבים". רמז לכך למד ה'מטה משה' (סי' שנא) מן הפסוק (משלי י כב): "ברכת ה' היא תעשיר", כלומר: ברכות הנאמרות כראוי הן סגולה לעשירות [ובספר 'סדר היום' הוסיף שבשביל שהשפע יגיע בשלמות יש להקפיד לברך 'מאה ברכות' ביום כתקנת חכמים]. מעתה, לפי שאמרו חכמים (ר"ה י א) שבפסח נידונים על התבואה, מרבים אנו ברכות בליל פסח כדי שבכך תתברך תבואתנו ופרנסתנו ויושפע עלינו שפע ברכה ממרום.

'סדר היום' סדר מאה ברכות; 'מצוות בליל הסדר' [לר"ש הומינר] אות עג; 'מאמרי יו"ט וחג הפסח' עמ' כד

נוסיף ונזכיר כי לדברי הזוהר הק' (עקב רעא א) שעניינת אמון משלימה את הברכה, הרוצה לזכות

סדר ההגדה - תפילה נשגבה

"וְרַחֵץ" - "נוטיל את ידיו לאכילת הכרפס הטבול בְּמֵי מַלַח וְאֵינוּ מְבַרְכֵה עַל נְטִילַת יָדַיִם" (שו"ע או"ח תעגו)

ידועה השאלה: מדוע אנו מקפידים דווקא בליל הסדר ליטול ידיים קודם אכילת הכרפס, אף שבשאר ימות השנה איננו נוהגים ליטול ידיים קודם אכילת 'דבר שטיבולו במשקה' כששיעורו פחות מכזית (ראה שו"ע או"ח קנח ד, ומ"ב שם ס"ק כ)?

ביאור נפלא לכך הביא הרמ"א (דרכי משה' תעג יב): "אפשר לומר דסיפור ההגדה הוי כמו תפילה, שאנו מספרים כבוד האל ושבחיו יתעלה, לכן [כפי שיש ליטול ידיים לפני התפילה] צריך כאן נטילה".

וכך כתב המקובל האלוקי **רבי יוסף מדובנא** רבו של **רבי צבי הירש קייזנבובר** בעל 'קב הישר', בספרו 'יסוד יוסף' (פרק פה) על אודות שגב קדושתה של התפילה השזורה בתוך סדר ההגדה:

"ובכל דור ודור בליל פסח, כל האומר שבח ויציאת מצרים והסיפור של ההגדה בחזרה ובשמחה, בלי שום לב רגז ובלי עצלות בדמיון משא חס ושלוש אלא בכוונה ובשמחת הלב, זהו אשר כנפי השכינה פרוסות עליו תמיד להצילו בכל מקומות ובכל דרכים, וזוכה להיעשות לו ניסים. אבל מי שההגדה נעשה לו למשא, שאומר בעצלות ובלי שמחת הלב, אזי אינו זוכה להעשות לו נס כשהוא במקום הסכנה".

הלילה הזה - ל"ב ברכות

"שְׁהַחֲיֵנוּ וְקַיְמָנוּ וְהַגִּיעֵנוּ לְצִמּוֹן הַהָא"

כתב רבי שמואל הומינר:

לאור זאת יש לפרש את שאנו אומרים בסדר ההגדה: "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל", שהרי אמרו חכמינו זיכרונם לברכה (מגילה כט א): "עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל", ולזאת מייחלים אנו כי אמנם עתה אנו בגלות, אך כשתבוא הגאולה בקרוב נזכה לומר את ההגדה בבית זה שייקבע בארץ ישראל.

'דרשות חתם סופר' ח"ב עמ' רלו

בברכה מושלמת יקפיד להשלים ברכותיו בעניית אמן.

לחם שעונים עליו מן השמים

"הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא פארעא דמצרים..."

אמר האדמו"ר רבי יהושע מבעלז:

בליל הסדר, כאשר המצות מונחות לפנינו, זוהי עת רצון מסוגלת לקבלת תפילותינו ברחמים וברצון. על כך אף רמזה הגמרא (פסחים קטו ב) כשכינתה את המצה 'לחם עוני' - 'שעונים עליו דברים הרבה', והיינו שבשעת מצוות אכילתו 'עונים' משמים על בקשות רבות שמבקשים ישראל

מלפני ה'.

לכך אף רומזים אנו באמירת 'הא לחמא עניא' בתחילת סדר ההגדה: "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים" - זו המצה שבזכותה עונה ה' לתפילתנו כפי שענה לאבותינו במצרים. ובכן, זהו הזמן לבקש: "כל דכפין ייתי ויכול" - שהצריכים פרנסה יקבלו מזונותיהם ברווח, "כל דצריך ייתי ויפסח" - אף הזקוקים לישועה כללית ירחמו עליהם מן השמים - כפי שתרגם אונקלוס (שמות יב כז): "'פסח' - 'חמל'". אולם הטוב ביותר לבקש בלילה זה כי נזכה:

הגש"פ 'קול יהודה'

לשנה הבאה בארץ ישראל

"השתא הכא, לשנה הבאה בארעא דישראל"

דרש מרן ה'חתם סופר':

בלילה זה שכולו שירות ותשבחות לבורא כל עולמים, הופך כל בית יהודי ל'בית כנסת' בזעיר אנפין, כאשר בין כתליו מהדהדים קולות רון, שיר ושבח לחי העולמים באמירת סדר ההגדה, ואפילו הסעודה הקצרה שבו, נאכלת בין חציו הראשון של ההלל לחציו שלאחריו.

סגולת אמירת 'מה נשתנה'

"מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות"

גילה המקובל רבי חיים חביב דוד סתהון אב"ד טבריה:

אמירת 'מה נשתנה' בליל הסדר היא סגולה לפתיחת הלב לתורה. על כן הנהגתי בביתי שלאחר אמירת 'מה נשתנה' יסמיכו כל המסובים עימי בליל הסדר תפילה לפני ה' שיפתח את ליבם בתורתו.

אף האדמו"ר רבי אשר מסטולין כתב כי שעה זו היא עת רצון, ואף פירש בעניין זה את לשון המשנה (פסחים קטז א): "וכאן הבן שואל... מה נשתנה"; "וכאן" - באמירת 'מה נשתנה', יכול כל בן ישראל לשאול ולבקש את כל מאוויו.

ה'אור החיים' הקדוש גילה עוד, כי קיום מצוות הסיפור ביציאת מצרים בליל הסדר הוא סגולה להיפקד בבן זכר, וזה לשונו: "ואפשר עוד שירמוז באומרו (שמות יג ח): 'והגדת לבנך' שאם יגיד הגדה האמורה בענין, יזכהו ה' שיגיד לבנו".

'ויגד משה' כא יג; 'בית אהרן' פסח; 'אור החיים' שמות יג ח

ברכה על סיפור יציאת מצרים

"מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים"

רבים שאלו: הלוא 'סיפור יציאת מצרים' בליל הסדר הינה מצות עשה, ואם כן מדוע אין אנו מברכים עליה: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו על סיפור יציאת מצרים"?

כל שהוא בענין יציאת מצרים יצא האדם ידי חובתו, לפיכך אם יברך לפני קיום המצוה, אזי כשיזכיר בנוסח הברכה את המילים "יציאת מצרים" כבר יצא ידי חובתו, ונמצא שהברכה לא תאמר לפני קיום המצוה, אלא בשעת קיום המצוה, וכלל הוא בידינו (פסחים ז ב) שיש לברך על המצוה טרם קיומה (אבודרהם שם; 'חידושי הלכות' שם בביאור דבריו).

ג. **רבי ישמעאל הכהן ממודינא** הביא בענין זה את הכלל הידוע (ראה שו"ת הרשב"א ח"א סי' יח) שאין מברכים על מצוה שאינה תלויה כולה בידי העושה, מפני שאפשר שלא יתרצה חברו ותתבטל המצוה. מצוה זו, עיקר קיומה הוא בדרך תשובה לשאלה של אחר (שו"ע או"ח תעג ז), כלשון הפסוק (שמות יג יד): "וְהָיָה פִּי יְשָׁאֵלְךָ בְּנֶךָ", וכיון שתלויה היא בדעת אחרים - אין לברך עליה ('זבח פסח' קדש אות ב).

ד. **רבי יעקב מליסא** ביאר שלא תיקנו 'ברכת המצוות' על מצוה שהיא גופה ברכה. וכפי שעל מצות 'ברכת המזון' איננו מברכים כיוון שהיא עצמה ברכה, כך על מצות סיפור יציאת מצרים, כיון שהיא מסתיימת בברכת 'אשר גאלנו' אין מברכים עליה (הגש"פ 'מעשה ניסים' בפתיחה).

ה. **רבי צבי יחזקאל מיכלזון מפלונסק** פירש זאת על פי דברי ה'אור זרוע' (ח"א סי' קמ) שאין מברכים 'ברכת המצוות' על ברכה שחיובה תמידית וקבוע. לפיכך אין מברכים על ההודאה על נְסֵי מצרים, שהרי חייב אדם לזכור בכל יום את נְסֵי יציאת מצרים, ככתוב (דברים טז ג): "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ". והיות שמצות הסיפור בליל הסדר הינה חלק בלתי נפרד ממצות הזכירה התמידית, על כן אין לברך עליה (שו"ת 'תירוש ויצהר' צא יד).

למרות שכאמור מנהגנו שלא לברך לפני סיפור יציאת מצרים, ה'מאירי' (שם) מביא שיש שהיו נוהגים לברך לפני סיפור יציאת מצרים בליל פסח, כפי שמברכים לפני קיום מצוות אחרות.

יש הסוברים שמעיקר הדין צריך לברך לפני קיום מצוה זו, אלא שאחת מהברכות שאנו מברכים בליל הסדר פוטרת אף את הברכה שאנו חייבים לברך לפני קיום מצות סיפור יציאת מצרים, וכדלהלן:

א. ה'שבלי הלקט' (סי' ריח) כתב שברכת "אשר גאלנו" שאנו אומרים בסוף סדר ההגדה משמשת גם כברכת המצוות על מצות סיפור יציאת מצרים. וקבעוה לאחר קיום המצוה, לפי שיש להזכיר בסיפור יציאת מצרים את צרות השיעבוד, ואין ראוי להזכיר את השיעבוד לאחר הזכרת הגאולה.

ב. ה'מאירי' (ברכות יב א) פירש שבברכת "גאל ישראל" שאנו מברכים בתפילת מעריב אנו יוצאים ידי חובת הברכה גם על מצות סיפור יציאת מצרים. ואף על פי שאין מזכירים מלכות בברכה זו, והרי אמרו חכמים (ברכות שם): "כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה", כיון שברכת "גאל ישראל" סמוכה לברכות שלפניה שמוזכרת בהן מלכות, נחשב כאילו מוזכר בה מלכות ('חידושי הלכות' [לרבי שמואל אביגדור מקרלין] שאלה ו).

ג. ה'אבודרהם' (סדר ההגדה) כתב שברכת הקידוש שבה אנו מזכירים 'זכר ליציאת מצרים', מועילה גם למצות יציאת מצרים.

ד. בשם ה'אמרי אמת' הביאו שבברכת ההלל שאנו מברכים בבית הכנסת יוצאים אנו ידי חובת ברכת המצוות על סיפור יציאת מצרים, שהרי פרק מיוחד בו - 'בצאת ישראל', מתייחס לנס יציאת מצרים (הגש"פ 'ליקוטי יהודה' עמ' לא).

אולם אחרים חולקים וסוברים שאכן לא נתקנה ברכה על מצוה זו, מהטעמים דלהלן:

א. ה**רא"ש** (שו"ת, כד ב) פירש שמדין תורה ניתן לקיים את מצות סיפור יציאת מצרים במחשבה בלבד, ואין מברכים על מצוות המתקיימות במחשבה.

ב. ה**רשב"א** ביאר שאין מברכים על מצוה זו לפי שלא נתנה לה התורה שיעור ואפילו בדיבור

על יציאת מצרים, לאחר שאיבד את הטובה הגשמית שזכינו לה אז.

ויש לומר שלפיכך סמך בעל ההגדה את 'מעשה ברבי אליעזר' למימרא זו, להראות כי גדולי הדור ואנשי המעלה לא חדלו מלהלל ולהודות על יציאת מצרים גם "כל אותו הלילה" - לאחר החורבן.

הגש"פ 'דברי שאול' דף ט ב

להרבות ב'סיפורים' ולא בשבחים

"וְכָל הַמְרִבָּה לְסִפֵּר בְּיַצִּיאת מִצְרַיִם הָרִי זֶה מְשַׁבַּח"

יש לתמוה: מדוע אנו משבחים את המרבה לספר ביציאת מצרים, הלוא במסכת ברכות (ג ב) הובא שרבי חנינא גער בשליח ציבור שהוסיף בנוסח התפילה תוארי שבח לקדוש ברוך הוא, שכן המאריך בתוארי שבח אינו משבח, אלא להפך - נראה כאילו הוא בא להקיף בתארו את גדלות הבורא אשר כל תואר לא יכילנו.

ביאר זאת החיד"א על פי דברי ה'בית יוסף' (או"ח קיג) בשם הרא"ה שכל האיסור הוא רק להרבות תארים בתפילה, כאותו שליח ציבור שהוסיף בתפילתו: "והעוז והיראוי החזק והאמיץ..." אולם להרבות בסיפור נפלאותיו ובהודאה על הניסים כפי שהרבה דוד המלך במזמורי תהילותיו - מותר. וזאת הדגיש בעל ההגדה: "וְכָל הַמְרִבָּה לְסִפֵּר בְּיַצִּיאת מִצְרַיִם הָרִי זֶה מְשַׁבַּח" - ולא המרבה לשבח בתוארי כבוד.

'שמחת הרגל'

יש להוסיף ולציין, כי בסיום ספר תהילותיו, נתן דוד המלך אות וסימן שעל אף שהרבה בספרו לשבח ולהלל את הבורא, בוודאי אין תכלה וקץ לשבחיו ונפלאותיו:

דוד המלך חילק את ספר התהילים לחמישה ספרים, וציינו בעלי התוספות (קידושין לג א ד"ה שני) כי את כל הספרים, פרט לספר החמישי - האחרון, סיים דוד המלך במילה 'אמן', וכדלהלן:

הספר הראשון מסתיים בפסוק: "ברוך ה' אלקי ישראל מהעולם ועד העולם אמן ואמן" (מא יד);

עיקר מצוות הסיפור - בהודאה

"וְאִפְּלוּ כְלָנוּ חַכְמִים, כְּלָנוּ נְבִיִּים... מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בְּיַצִּיאת מִצְרַיִם"

השאלה עולה כמאליה: ומה בכך שנהיה 'כולנו חכמים', וכי יעלה על הדעת שעובדה זאת תפטור אותנו ממצווה דאורייתא?

פירש רבי אברהם ארלנגר מראשי ישיבת 'קול תורה':

יכולים היינו לחשוב כי תכלית מצוות סיפור יציאת מצרים הוא תיאור הנסים שאירעו עמנו, וממילא היא נוגעת רק למי שאינו מכיר ובקי בפרטיהם. על כן הדגיש בעל ההגדה כי אפילו חכמים ונבונים הבקיאים בסיפורי הנסים חייבים בה, ללמדנו שעיקר תכלית המצווה הוא ההליל וההודאה, כלשון הרמב"ם (סה"מ עשה קנז): "שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן... ויארץ הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם... ובהודות לו יתברך על מה שגמלנו מחסדיו".

'ברכת אברהם' - פסחים, ביאורי הגדה של פסח

'סיפור' שכולו רוחניות

"וְכָל הַמְרִבָּה לְסִפֵּר בְּיַצִּיאת מִצְרַיִם הָרִי זֶה מְשַׁבַּח"

פירש רבי יוסף שאול נתנזון רבה של לבוב:

ליציאת מצרים הייתה משמעות כפולה; גשמית - ביציאת ישראל מעבדות לחרות, ורוחנית - בהתעלותם משפל המדרגה, מעומק טומאת מצרים לדרגת קדושה עילאית שבה היו ראויים לקבלת התורה.

לאחר החורבן, כאשר שבנו להיות משועבדים תחת עול מלכויות, ניטלה מאיתנו המעלה הגשמית ונותרנו רק עם המעלה הרוחנית. לפיכך אמרו כי "המרבה לספר" - להודות ולהלל, "ביציאת מצרים" גם בתקופת הגלות, "הרי זה" אדם "משובח" - שהרוחניות היא מרכז חייו. שכן האדם ההמוני שמעייניו נתונים לגשמיות, אינו מרבה כיום להודות

עקיבא; טרפון - הם בגימטריה צ"א כגימטריה של אמן.

פ' אחד [פירוש על ההגדה לחיד"א]

בין 'כולנו' ל'כולנו'

"אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדַרְשָׁה בן זומא, שְׁנַאמַר (דברים טו ג): 'למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך', ימי חייך - הימים, כל ימי חייך - הלילות. וְחַכְמִים אומרים: ימי חייך - העולם הזה, כל ימי חייך - להביא לימות המשיח"

בביאור מחלוקתם של רבי אלעזר בן עזריה וחכמים, כתב הגר"א:

למילה 'כל' יש שתי משמעויות: א. צירוף כל הפרטים - ללא יוצא מן הכלל, כמו (קהלת א ז): "כל הנחלים הלכים אל הים". ב. כלל מסוים הקיים בשלמותו, מבלי שיושמט ממנו חלק, כמו (תהלים עב ט): "וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן". מעתה יש לפרש: בן זומא פירש את לשון הפסוק: "כל ימי חייך" על כלל היום בשלמותו - שעות האור והחשכה כאחד. ואילו חכמים חלקו ופירשו את תיבת 'כל' במובן של כלל הפרטים, כלומר כל הימים, ועל כן ריבו גם את ימות המשיח.

על פי זה פירש רבי מרדכי רוטנברג רבה של אנטוורפן את בקשתנו בסיום כל מסכת: "ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה"; מפני מה אנו כופלים "כולנו"? משום שמבקשים אנו על שני דברים שונים: ב'כולנו' הראשון אנו מבקשים שכל הרשימה הבאה: "אנחנו וצאצאינו" וכו', יהיו "לומדי תורתך" וכו', ואילו ה'כולנו' השני מתפרש כבקשה נפרדת: ש'כולנו' - כל מהותנו תהיה דבקה בתורה.

ביאור הגר"א להגדה של פסח; 'משנה שכיר' פרשת נצבים

הספר השני בפסוק: "וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן; כלו תפלות דוד בן ישי" (עב ט-כ); הספר השלישי בפסוק: "ברוך ה' לעולם אמן ואמן" (פט נג), ואף הספר הרביעי מסתיים בפסוק: "ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן, הללויה" (קו מח).

מדוע דווקא הספר החמישי אינו מסתיים באמן? ביארו התוספות (שם): "שהוא סוף הספר", וביאר את דבריהם רבי שלמה אלגזי ראב"ד ירושלים:

המילה 'אמן' מסמלת סוף וסיום. כפי שמצינו שכשהמברך מסיים את ברכתו, עונים אחריו אמן. אילו היה מסיים דוד המלך את הספר החמישי, האחרון בספר התהילים, ב'אמן', היה יכול אדם לטעות ולסבור שה'אמן' לא נאמרה משום שזו חתימת הספר, אלא שכביכול בה כלו ונחתמו שבחי הקדוש ברוך הוא חס ושלום. אולם את יתר הספרים יכול היה לסיים ב'אמן', שכן בספרים הבאים אחריהם ממשיך דוד המלך להלל ולשבח את ה', וזה גופו מוכיח שה'אמן' שבה סיים את הספר הקודם - אין משמעותה סוף וסיום לשבחי ה', כי אם לאותו הספר.

גופי הלכות' פרק כב כלל תקנב

יציאת מצרים משרישה אמונה

"מַעֲשֵׂה בְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵנֵי בְרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בְּיַצִּיאת מִצְרַיִם כֹּל אוֹתוֹ הַלְלִיהָ"

ב'ספר החינוך' (מצווה כא) מבואר שציוותה התורה לספר ביציאת מצרים, לפי שיש בכוחו של סיפור יציאת מצרים להשריש אמונה בלב האדם, לפי שהניסים והנפלאות שנעשו אז לישראל הראו לעיני כול כי ה' הוא האלוקים. והנה, ידועים דברי רבנו בחיי (שמות כ יד) שאף עניינת אמן נתקנה כדי להשריש אמונה בלב ישראל. על ההקשר שבין יציאת מצרים לעניינת אמן, מצביע הרמז שהביא החיד"א שראשי תיבות שמוותיהם של התנאים שעסקו ביציאת מצרים - אליעזר; יהושע; אלעזר;

צריך להודות עליהם, שהרי כבר אמרו חכמים (ברכות לג ב): "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה".

הגש"פ 'שמחת הרגל'

מי שאינו יודע לפתוח - הקדוש ברוך הוא פותח לו

"וְשֵׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְשֵׁאוֹל - אֵת פֶּתַח לוֹ"

רבי נפתלי מרופשיץ פירש את דברי המדרש (שהש"ר ה ב): "אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: 'בני, פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו'", כי אותו 'פתח של תשובה כחודו של מחט' הינו ברכות: "השיבנו אבינו" ו"סלח לנו", אשר המכוון בהן מובטח לו שיגדילו לרחם עליו מן השמים ויזכה לתקן את אשר עיוותו.

על פי דבריו הוסיף ודרש תלמידו רבי ישראל דב גילרנטר רבה של ישיבה כי בעל ההגדה רמז: "ושאינו יודע לשאול" - אף מי שאינו יודע להתפלל ולבקש כראוי על התשובה, "את פתח לו" - הקדוש ברוך הוא בעצמו פותח בעבורו את אותו 'פתח... כחודו של מחט'.

'רביד הזהב' ליקוטים

שערי שמים נפתחים למי שאינו מתחכם לשאול

"וְשֵׁאִינוּ יוֹדְעֵי לְשֵׁאוֹל - אֵת פֶּתַח לוֹ"

מדוע נאמר 'את' בלשון נקבה?

ביאר רבי חיים מצאנז:

רמז נפלא העניק לנו בעל ההגדה בנוקטו לשון 'את': מי שיודע ומכיר בשפלותו ובעובדה שאין הוא יודע לשאול ולהתפלל כנדרש - "את פתח לו" - נפתחים לפניו כל שערי ההצלחה, מא' ועד ת'.

הגש"פ 'ינה של תורה'

אמירת 'ברוך המקום' בצוותא

"בְּרוּךְ הַמְּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שֶׁנֶּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא"

כתב המלבי"ם:

שבח זה סודר בפתח סיפור יציאת מצרים כדי שכל המסובים יקדימו ויברכו יחדיו את ה', באופן שראש המסובים יאמר: "ברוך המקום", והמסובים ישיבו: "ברוך הוא", ושוב יאמר: "ברוך שנתן תורה לעמו ישראל", והם יענו אחריו: "ברוך הוא".

הגש"פ 'מדרש הגדה' [למלבי"ם] דף י

זהותו של מחבר ההגדה

"בְּרוּךְ הַמְּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שֶׁנֶּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא"

עובדה מעניינת אמר הרבי ר' בונים מפשיסחא: נוסח ההגדה, ובפרט לשון 'ברוך המקום ברוך הוא', מוכיחים כי אליהו הנביא חיבר את סדר ההגדה של פסח, כי פעמים רבות מצינו אף ב'תנא דבי אליהו' שנאמרה לשון: "ברוך המקום ברוך הוא".

הגש"פ 'צמח מנחם' בהקדמה

ועל פי דברי הרוקח (בהקדמה) שצריך כל מחבר להזכיר שמו בתחילת ספרו, ניתן לומר שאף אליהו רמז שמו במילה הפותחת את סדר ההגדה: "הא לחמא עניא" - 'הא' ראשי תיבות: הנביא אליהו.

הגש"פ 'ברכת אברהם'

הודאה גם על בן שאינו חכם

"בְּרוּךְ הַמְּקוֹם, בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ שֶׁנֶּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא. פִּנְגֵּד אַרְבָּעָה פְּנִים דְּפֶרָה תּוֹרָה..."

ארבע פעמים נאמר 'ברוך' כנגד כל בן ובן מארבעת הבנים. דרש מכך הגאון החיד"א: כשם שהזוכה לבן חכם מברך ומודה לה' על שמחתו, ככתוב (משלי י א): "בֶּן חָכֵם יִשְׂמַח אָב", כך גם מי שיש לו בן מאחד הסוגים האחרים; רשע, תם או שאינו יודע לשאול

המקום לעבדו', מדוע נקט בעל ההגדה לשון: 'לעבודתו'?

בדרך דרוש ביאר ה'חתן סופר': כוונתנו להודות בנוסח זה על שכללנו הבורא יתברך 'לעבודתו', היינו בתפילתו ['עבודה שבלב'], כמובא במסכת ברכות (ז א) שהקדוש ברוך הוא מתפלל בכל יום: "יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי, ויגולו רחמי על מדותי, ואתנהג עם בני במדת רחמים, ואכנס להם לפני משורת הדין".

הגש"פ 'חתן סופר' בפתיחה

אימתי מגינה ההבטחה על ישראל

"יָדַע תִּדַע כִּי גַר יִהְיֶה זָרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם ... וְהָיָא שְׁעִמְדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ"

את טעם סמיכות הכתוב: 'ידע תדע...' ל'והיא שעמדה', ביאר הגאון רבי שמעון סופר מקראקא במשל נפלא:

מעשה בתושב אחת המדינות שעקר ממקומו והתיישב במדינה אחרת, שם הסתבך בתביעה על סכום עצום וחוייב במשפטו. בצר לו, מיהר לפנות לשגריר מדינתו, והלה פעל בקשריו עד שהצליח לבטל את עונשו. ברבות הימים עלה בידי האיש לקבל אזרחות במדינה שבה התיישב, וזמן מה לאחר מכן שוב נתבע למשפט וחוייב בקנס כבד. גם הפעם פנה לשגריר מדינת מולדתו, אלא שהפעם לא אבה השגריר לסייע בידו, באומרו: "הלוא בעצמך ניתקת קשריך עם ארץ מולדתך, ומה לך לפנות אליי?".

אף כאן רומז בעל ההגדה לכל יהודי באשר הוא: בהיותך בין הגויים, אל תיטמע ביניהם חלילה, אלא "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך" - השב לידיעתך כל העת כי אינך 'תושב' בארץ גלותך. רק באופן זה תהיה לך הזכות לפנות לה' בתפילה בעת צרה, ותקוים בך ההבטחה: "והיא שעמדה לאבותינו ולנו... והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם".

'עטרת פ"ח' [לרמ"א זוסמן-סופר] ח"א עמ' רלב

'טרם יקראו ואני אענה'

"וְשָׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשָׂאֵל - אֶת פֶּתַח לוֹ"

פירש האדמו"ר רבי צבי הירש מרימנוב:

בלשון זו טמונה בקשתנו מלפני ה', כי כפי שגאל את אבותינו ממצרים אף שהיו בגדר: "שאינו יודע לשאול", כך אף בדורנו, למי שאינו מסוגל להתפלל ולבקש על עצמו, "את פתח לו" - שערי רחמים ורצון.

'בארת המים' - פסח

הקדוש ברוך הוא פותח ל'שאינו יודע לשאול'

"וְשָׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשָׂאֵל - אֶת פֶּתַח לוֹ"

בשעת אמירת סדר ארבעת הבנים, רגיל היה האדמו"ר רבי יהושע מבעלזא לחזור על דברי רבי צבי הירש מרימנוב: "טוב מכולם הוא הבן 'שאינו יודע לשאול'!", וביאר: כאשר נצרך יהודי לישועה, רגיל הוא לעמוד בתפילה ולבקש מהבורא יתברך על מה שלפי דעתו חסר לו. אולם באמת התפילה הנעלית ביותר היא דווקא כשאינו האדם מפרש כלל את החסר לו, אלא מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא שימלא את כל חסרונו, מתוך אמונה תמימה שבוודאי יודע הבורא יתברך בעצמו מה שחסר לו.

ועל כך רמז כאן בעל ההגדה: "ושאינו יודע לשאול" - מי שאינו 'יודע' מה לבקש, רק שם בטחונו בבוראו שימלא לו את חסרונו, "את פתח לו" - הקדוש ברוך הוא בעצמו יפתח לו שערי רחמים וימלא את חסרונו.

הגש"פ 'ליות חן'

ועכשיו קירבנו המקום לתפילתו

"מִתְחַלָּה עֲבָדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְעַכְשָׁיו קִרְבָנוּ הַמָּקוֹם לְעִבְדוֹתוֹ"

לכאורה מתאים היה יותר לומר: 'ועכשיו קרבנו

דייק בעל ההגדה ונקט: 'למקום עלינו' ולא 'מהמקום עלינו', להזכירנו כי חמשה עשר הנסים המפורטים בפיוט זה אינם אלא כטיפה מן הים, ומלבדם עלינו להודות על עוד אלף אלפי אלפים ורבי רבבות נסים ונפלאות שאינם ידועים לנו, אך 'למקום' הם גלויים וידועים.

הגש"פ 'צוף אמרים'

ברוך שעשה לנו כל צרכנו

"אלו שקיע צרנו בתוכו ולא ספק צרכנו במדבר ארבעים שנה, דיינו"

כיצד היינו מתקיימים במדבר אלמלא ספק ה' את צרכינו?

פירש רבי מרדכי גימפל יפה רבה של ראזינא:

"ולא ספק צרכנו" - היינו שלא היה מספק לאבותינו מנעלים, כפי שאכן ספק להם, ככתוב (דברים כט ד): "ואלוך אתכם ארבעים שנה במדבר... ונעלך לא בלתה מעל רגלך", שהרי כבר מצינו שלשון 'צרכינו' נאמרה לגבי מנעלים, כמו שאמרו בגמרא (ברכות ס ב) שעל לבישת הנעלים מברכים 'שעשה לי כל צרכי'.

'הגדת מרדכי'

שתי הודאות בברכה אחת

"אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה - דיינו"

וכי מה תועלת בעמידה לפני הר סיני בידיים ריקות מן התורה!?

פירש רבי שמואל די אוזידא מגורי האר":

לא נאמר כאן: "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא קיבלנו בו את התורה...", אלא: "ולא נתן לנו את התורה". שכן בתיבות 'נתן לנו' אנו רומזים לשתי מעלות עצומות שאילו הייתה התורה ניתנת לנו בלעדיהן - דיינו: א. 'נתן לנו' - את התורה ולא

אמירת 'והיא שעמדה' בדמעות

"והיא שעמדה לאבותינו ולנו"

במילים מרטיטות מתאר האדר"ת כיצד רגיל היה לחוות את ליל הסדר:

"הגדת סיפור יציאת מצרים הלהיבה נפשי ולבבי וכל קרבי, עד כי בכל מאמצי כוחותיי הגדתי. ובאומרי 'והיא שעמדה', נזכרתי התלאות וההרפתקאות שהיו לאחינו בני ישראל מאז ומעולם, אשר לא יאמן ולא יתואר הנס הנפלא שעוד נתקיימו, וגדול הרועה שמצילן' (אסת"ר יא), לא יכולתי להתאפק בשום אופן מבכיות, ועיני נגרו מעצמן בלי הפוגות, עד שבושתי מבני בית..."

'נפש דוד' אות יח

'דבר' ו'חרב' כוללים הכל

"ביד חזקה - זו הדבר... ובזרע נטויה - זו החרב"

היכן מצאנו שהייתה 'מכת חרב' ביציאת מצרים?

פירש הגאון רבי אשר וייס שליט"א:

בפירושו לתורה (שמות ה ג) כתב רבי אברהם בן הרמב"ם כי ה'דבר' וה'חרב' כוללים את כל הפורענויות שבעולם; 'דבר' - כולל את החולאים הבאים מתוך הגוף, ואילו 'חרב' - כוללת את האסונות המתרגשים ובאים אל האדם מבחוץ. לפי דבריו ניתן להסביר שבת'בות 'דבר' ו'חרב' כלל בעל ההגדה את כל מכות מצרים, שחלקן היו בבחינת 'דבר' וחלקן בבחינת 'חרב'.

בכך נוכל להבין אף את בקשתנו בברכת 'השכיבונו: "והסר ממנו דבר וחרב", כלומר: את כל סוגי האסונות הקיימים בעולם.

הגש"פ 'מנחת אשר' עמ' פ'

על רבבות נסיך שבכל יום עמנו

"במה מעלות טובות למקום עלינו"

פירש רבי צבי הירש הורוויץ רבה של פרנקפורט:

כדי לקיים מצוות 'לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים', אין די שיחווה האדם את תחושת השחרור שחוו ישראל ביציאתם, אלא עליו אף להעלות עצמו למדרגה הרוחנית שזכו ביציאתם; שהיו שקועים באותה שעה בעולם סתור שאין בו אלא תשובה ותפילה.

על כך רמז בעל ההגדה: אף על פי ששנינו (נגעים ב ה): "כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו", לביל הסדר "חייב אדם לראות את [נגעי] עצמו", ובזכות כך יזכה לשוב בתשובה ולהתקרב לבוראו "כאילו הוא יצא ממצרים".

'לחמי תודה' סח ב

אין לומר שירה עד שיתרחש הנס

"הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה, ומאבל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה. ונאמר לפניו שירה חדשה"

הגר"ח מבריסק חקר לגבי אדם השרוי בצרה אולם עז מבטחו בבוראו שיעשה עימו נס וישיעו מצרתו; האם יכול להקדים ולומר שירה בטרם נעשה לו הנס, או שמא עליו להמתין עד שיתרחש הנס בפועל?

ופשט את חקירתו מלשון הפסוק בתהילים (יג ו): "ואני בַּחֲסֶדְךָ בְּטַחְתִּי יָגַל לְבִי בִישׁוּעַתְךָ אֲשִׁירָה לָהּ" פִּי גָמַל עָלַי"; "בַּחֲסֶדְךָ בְּטַחְתִּי" - שתעשה לי נס, ואף שעוד בטרם התרחש: "יָגַל לְבִי בִישׁוּעַתְךָ", מכל מקום: "אֲשִׁירָה לָהּ", רק: "פִּי גָמַל עָלַי" - בפועל.

הגש'פ' מבית לוי' עמ' קפו

'שירה חדשה' שלא נאמרה מעולם

"ונאמר לפניו שירה חדשה"

מה טיבה של 'שירה חדשה' זו?

לאומות העולם, כמאמר חכמים: (סנהדרין נט א): "נכרי שעוסק בתורה חייב מיתה, שנאמר (דברים לג ד): 'תורה צוה לנו משה מורשה' - לנו מורשה ולא להם". ב. "נתן לנו" - שמסר את התורה לחכמי ישראל לבארה ולפרשה, עד שמצינו (ב"מ נט ב) שכאשר נחלקו חכמי ישראל עם רבי אליעזר ויצאה בת קול מן השמיים שהלכה כרבי אליעזר, לא השגיחו בה חכמים.

על שתי מתנות אלו אנו מודים בכל בוקר בברכת התורה: "אשר בחר בנו מכל העמים" - שנתנה לנו ולא להם, ונתן לנו את תורתו" - לבארה ולפרשה.

'מדרש שמואל' אבות ג כ

על ניסוך שבכל דור עימנו

"בְּכֹל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לְרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם"

פירש רבי ברוך פרנקל בעל 'ברוך טעם':

בכל יום נעשים עימנו ניסים גדולים, וכפי שאנו מודים בתפילת 'מודים': "ועל ניסוך שבכל יום עמנו". עלינו לדעת כי כפי שבשעת יציאת מצרים לא היינו ראויים לניסים הגדולים שנעשו עימנו שכן לא הייתה כל מצווה בידינו, כך גם בזמן הזה אין אנו ראויים לכך אלמלא חסדי ה' עימנו. לכך רמז בעל ההגדה: "חייב אדם לראות את עצמו" - בכל עת שזוכה לראות בחסדי ה', "כאילו הוא יצא ממצרים" - שכפי שאז לא היינו ראויים לכך, כך גם בזמן הזה איננו ראויים לכך.

הגהות 'אמרי ברוך' על 'טורי אבן' ר"ה ז א

חייב אדם לראות את נגעי עצמו

"בְּכֹל דּוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לְרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם"

לכאורה, די היה לכתוב "חייב אדם לראות כאילו הוא יצא ממצרים", ומה פשר התוספת: "את עצמו"?

מפני מה מקדימים אנו את גאולתנו לגאולת אבותינו?

באר רבי אלעזר פלעקלס בעל 'תשובה מאבהה': עיקר מהותה של הגאולה לא היתה ביציאת מצרים, אלא בשעה שזכו ישראל להיכנס לארץ ולבנות את בית הבחירה, משכך ראוי שנקדים את גאולתנו לגאולת אבותינו ממצרים, משום שהיוצאים ממצרים לא זכו להיכנס לארץ, שלא כמונו שזכינו לזה ובכך נשלמה גאולתנו.

הגש"פ 'מעשה ברבי אלעזר'

והדברים מדויקים הדק היטב בלשון הברכה: "אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים", כלומר אותנו גאל הקב"ה לגמרי בכניסתנו לארץ, ואילו אבותינו זכו להיגאל רק ממצרים.

'מונחת שי' הובא בהגש"פ 'אוצר דברי המפרשים'

מועד שקודם הרגל

"כִּן ה' אֱלֹקֵינוּ וְאֱלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ גִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלְרִגְלִים אַחֲרֵים"

לכאורה היה עלינו להקדים 'רגלים' ל'מועדים', שכן החג הבא אחר הפסח הוא חג השבועות הנקרא רגל, ורק אחר כך מגיעים ראש השנה ויום הכיפורים הנקראים מועדים.

אולם יש לפרש כי בכאן מונחת תפילה מיוחדת שנזכה לגאולה כבר בשנה זו, ובכך נזכה להקריב את קרבן הפסח בפסח שני הנקרא 'מועד' עוד בטרם בוא חג השבועות.

הגש"פ 'באר מרים' לרבי ראובן מרגליות

שמחה בהשלמת התכלית

"שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירָהּ, וְשֵׁשִׁים בְּעִבּוֹדָתָהּ"

ידועים הם דברי הגר"א (דברי אליהו' איוב ג כב) אודות ההבדל בין 'שמחה' ל'ששון', ש'שמחה' היא ביטוי להרגשת האדם בתחילת עשיית המעשה הטוב,

פירש רבי יחיאל מיכל אפשטיין בעל 'ערוך השולחן':

עד ליציאת מצרים סברו בני אנוש, שלגודל רוממותו יתברך, אין הוא משגיח בהשגחה פרטית על בריותיו השפלות. אולם לאחר שהוציא ה' את עמו ממצרים באותות ובמופתים, נוכחו הכול לראות כיצד נתונה השגחתו על הברואים כולם. ולכן קודם אמירת 'הלל' שיש בו פסוקים רבים המתארים את השגחתו יתברך על הברואים, כמו: "מי כה" אלקינו המגביה לשבת, המשפילי לראות בשמים ובארץ", אנו מכריזים שאנו עומדים לשורר 'שירה חדשה' שעד ליציאת מצרים לא נאמרה מעולם.

על אותה שירה אנו מעידים אף בכל בוקר בברכות קריאת שמע, באמירת: "שירה חדשה שבחו גאולים לשמך הגדול".

הגש"פ 'ליל שימורים' עמ' 46

'הלל' ממעמקי הלב

"וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה: הֶלְלוּ-ה'..."

מפני מה דווקא 'הלל' של ליל הסדר אינו נפתח בברכה?

באופן נפלא ביאר זאת רבי יונה מרצבך רבה של דרמשטט ומראשי 'שיבת קול תורה':

לאחר שעה ארוכה שבה היטבנו לתאר את ניסי ה' ואת ידו הגדולה והנטויה שבאמצעותה הוציאנו ממצרים, בוודאי זכינו להגיע לפסגת ההכרה בניסי ה' ובהשגחתו, כביכול אנו בעצמנו יצאנו ממצרים. מתוך תחושה עילאית זו בוקע ההלל מקירות לבנו מאליו, בלא שנזדקק לציווי כל שהוא שירה לנו 'לקרוא את ההלל'.

הגש"פ 'משל האבות'

גאולה שלימה בכניסה לארץ

"אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם"

הודאה כפולה - על 'גאולה' ו'פדות'

"וְנוֹדָה לְךָ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלַּתְנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ"

אמר הגר"ח מבריסק: המושג עבודת כולל בתוכו שתי בחינות: א. חובת העבד לעבוד ולשרת את אדונו ככל שיתבקש. ב. גופו של העבד המשועבד לאדונו גם כאשר אינו עובדו. ביציאת מצרים השתחררו ישראל משתי הבחינות האמורות: עבודת פרעה הוסרה מהם, ואף שם 'עבד' פקע מהם כשהפכו להיות עבדי ה', (כתוב: (ויקרא כה נה): "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים", ודרשו חכמים (קידושין כב ב): "עבדי הם - ולא עבדים לעבדים".

על כך אנו כופלים הודאתנו בכל בוקר בתפילת שחרית: "ממצרים גאלתנו... ומבית עבדים פדיתנו": "ממצרים גאלתנו" - בכך שחדלנו לצמיתות מעבודת פרעה ['גאולה' משמעותה יציאה מרשות לרשות, כגאולת 'בתי ערי חומה' (ויקרא כה כה-לד)]. "ומבית עבדים פדיתנו" - בכך ששינית את מהותנו מ'עבדים' ל'בני חורין' ['פדיון' משמעותו שינוי מהות, כהקדש הנפדה והופך לחולין].

בכך המשיך וביאר בנו הגרי"ז את כפילות לשון הודאתנו בסדר ההגדה: "ונודה לך על גאולתנו ועל פדות נפשנו"; "על גאולתנו" - מעבודת הפרך, "ועל פדות נפשנו" - בכך ששינית את מהותנו מ'עבדים' ל'בני חורין'. כעין זה אנו כופלים להודות בברכת המזון: "על שהוצאתנו... מארץ מצרים" - מעבודת הפרך, "ופדיתנו מבית עבדים" - מהיותנו בגדר 'עבדים'.

הגש"פ 'מבית לוי' עמ' קפט

בטוחים אנו בגאולה

"בְּיַדְּךָ אֲתָהּ ה' גָּאֵל יִשְׂרָאֵל"

אף שחתימת הברכה 'גאל ישראל' נאמרת בלשון עבר, אין היא מכוונת רק על גאולת מצרים, אלא אף על הגאולה הקרובה שנזכרה לה במהרה בימינו,

ואילו 'ששון' הוא הרגשתו כאשר הצליח להשלים את המטרה כראוי.

והנה בפיוט 'א-ל אדון' הנאמר על ידינו בשחרית של שבת, אנו משבחים על בריאת המאורות: "שמחים בצאתם וששים בבואם", ועל פי האמור יש לפרש שבתחילה - בשעת יציאתם לעשות רצון קונם הם שמחים, ובעת שקיעתם, אחר שהשלימו מעשיהם כראוי הם ששים.

לפי זה נוכל לפרש אף כאן: "שמחים בבנין עירך" - בבנין ירושלים שהיא תחילת הטובה שתבוא עלינו לעתיד לבוא; "וששים בעבודתך" - רק אחר שיבנה בית המקדש ותושלם הגאולה בהקרבת הקרבנות, אזי נוכל גם לשוב.

'ברוך שאמר' שחרית לשבת

שיר של הודאה בלא בקשה

"וְנוֹדָה לְךָ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלַּתְנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ"

ידועה היא השאלה: מדוע זקוקים אנו לשיר חדש, וכי איזה חיסרון יש בשיר הישן?

פירש הגאון רבי יוסף שאול נתנזון:

יסוד ידוע הוא בהלכות תפילה (ראה 'טור הארוך על התורה' בראשית כט ל) שתמיד יש להסמיך בקשה להודאה. יסוד זה ניכר אף בברכה זו, שלאחר ההודאה על העבר - "אשר גאלנו", מיד אנו מבקשים על העתיד: "כן יגיענו... ה' אלוקינו... למועדים" (ראה שו"ת 'דברי יציב', ליקוטים סי' כה).

עובדה זאת תקפה לתקופת הגלות, אך לעתיד לבוא, כאשר יתגשמו נבואות אחרית הימים ושוב לא תבוא צרה בגבולנו, אזי נשבח ונודה ללא צורך בבקשה, כנאמר (ישעיה נז ז): "כִּי בֵּיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים", היינו שרק 'העמים' יצטרכו ל'בית תפילה' - להתפלל ולהתחנן בו, אך בעבורינו יהיה בית המקדש כ'בית שבח' בלבד. לכן מבקשים אנו בסיום הברכה: "וְנוֹדָה לְךָ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלַּתְנוּ" - כי עד לגאולתנו יהיה השיר של שבח ושל הודאה, ומעת הגאולה יהי בו שבח בלבד.

הגש"פ 'דברי שאול'

'שלחן עורך' לשם 'ברך'

"שֶׁלַחַן עוֹרֵךְ, צִפְנוֹ, בָּרַךְ, הִלֵּל, נִרְצָה"

רמז נאה על רצף סימנים אלו אמר רבי מרדכי שוורץ חתן ה'קול אריה':

כאשר שולחנך ערוך לפניך, בל תחשוב כי התיישבת להתענג על מאכלים ומעדנים, אלא 'צפון' - הפנס בליבך, כי מטרת האכילה כדי להגיע ל'ברך הלל' - לברך ולהלל את ה' בברכות שלפני האכילה ושלאחריה, ואז יהיה שולחנך 'נרצה' לפני ה'.

זרע מרדכי עמ' כ

ברכת המזון לאוכל מאכלי חלב בליל הסדר

בְּרַךְ - מוֹזְגִין פּוֹס שְׁלִישִׁי וּמְבַרְכִין בְּרַפְת הַמְּזוֹן

מספר רבי יעקב מְסַקֵּין מרבני רובע ברונקס בניו יורק:

"בשנת תרע"ט, עת הסבתי עם בני ביתי לשולחן הסדר, נאלץ אחד מבניי לאכול מאכלי חלב מחמת חוליו. בהגיע עת הזימון הזכרתי את פסק ה'מגן אברהם' (או"ח קצו א) כי האוכל מאכלי חלב ומבקש להצטרף לזימון עם רעיו שאכלו מאכלי בשר, עליו לזמן בעצמו, לפי שהוא יכול לפסוק מאכילת חלב ולהצטרף לסעודתם, ואילו הם אינם יכולים להצטרף אליו בטרם יחלפו שש שעות.

לאור זאת דנתי עם המסובים האם דין זה נוגע גם לליל הסדר, ואחד מבניי העלה סברה נאה שלפיה פסקתי כי דין זה אינו שייך לליל הסדר: כיוון שבליל הסדר נאמרת ברכת המזון בשעה שכבר אסור לאכול, שכן אין אוכלים אחר האפיקומן, לפיכך אף מי שאכל מאכלי חלב אינו יכול עוד להצטרף לסעודתם של חבריו, ואם כן אין לו עדיפות עליהם".

שו"ת 'בית יעקב' עמ' עה

ואומרים אנו זאת בלשון עבר, להראות כי בטוחים אנו בכל מאודנו שהקב"ה יקבל את תפילותינו ויחיש את פדיון נפשנו.

הגש"פ 'ראה לעינים'

מצה בלא 'שבע ברכות'

"אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצּוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מִצָּה"

בירושלמי (ראה פסחים י א) השוו חכמים את האוכל מצה בערב פסח למי שנושא אישה בלא חופה, ומבאר ה'שבלי הלקט' כי קשר הדוק קיים בין השניים:

כשם שבנישואי אישה יש לברך את שבע הברכות הנאמרות תחת החופה, כך גם באכילת מצה יש לברך שבע ברכות קודם אכילת המצה: א. 'בורא פרי הגפן' על כוס ראשונה ב. ברכת קידוש היום ג. 'שהחיינו' ד. 'בורא פרי האדמה' על הכרפס ה. 'בורא פרי הגפן' על כוס שנייה ו. 'המוציא' ז. 'על אכילת מצה'.

'שבלי הלקט' סי' רח

הלל היה מברך על הרעה כטובה

"כֵּן עָשָׂה הֵלֵל בְּזִמְן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה מְזִים: הָיָה פּוֹרֵךְ מִצָּה וּמְרוֹר וְאוֹכֵל יַחַד"

את הסיבה שדווקא הלל הזקן חידש מנהג זה ביאר הגאון רבי שלמה קלוגר על פי המובא בגמרא (ברכות ס א) שכאשר שמע פעם הלל קול צווחה בעיר מגוריו, אמר מיד: "מובטח אני שאין זה בתוך ביתי!" וזאת משום שלימד את בני ביתו לומר על כל צרה: "גם זו לטובה".

כרמז להנהגה זו תיקן הוא לכרוך את המצה - סמל הגאולה, יחד עם המרור - סמל הגלות, ולברך על שניהם כאחד, ללמדנו שתמיד נקפיד לברך על הרעה כטובה.

הגש"פ 'מעשה ידי יוצר'

ה'חתם סופר' כתב כי אין לומר "למוד הוא" לפי שמשתמע מכך חירוף כלפי מעלה חלילה, כביכול הקדוש ברוך למד מזולתו. וכדי להשלים את השבח החסר באות למ"ד, יש לומר תחת זאת: "לוחם הוא", (ככתוב (שמות טו ג): "ה' איש מלחמה").

ואולם ה'זיחי יוסף' מפאפא ביאר כי ניתן לומר "למוד הוא", על פי דרשת חכמים (מו"ק טז ב) מן הפסוק (שמואל ב' כג ג): "צדיק מושל יראת אלקים" שכך אמר הקדוש ברוך הוא: "מי מושל בי? צדיק, שאני גוזר גזירה [הוא] מבטלה". וכביכול: "למוד הוא" - מפי הצדיק, כיצד לנהוג.

ביסוד זה פירש ה'קדושת לוי' את שאנו אומרים בתפילת 'ונתנה תוקף': 'וְיִפְּוֹן בְּחֶסֶד כְּסָאָךָ וְתִשָּׁב עָלָיו בְּאַמְת' - רק כאשר ידון הקדוש ברוך הוא את ישראל במידת החסד, אזי: 'וְתִשָּׁב עָלָיו בְּאַמְת' - יהיה קיום לפסק דינו. שאם ינהג עימם במידת הדין, יכולים הצדיקים לבטלו.

'קדושת לוי' ר"ה; הגהות חת"ס על שו"ע או"ח תפ; 'ליקוטי חבר בן חיים' ח"ג בהקדמה; הגש"פ 'זיחי יוסף'

קדיש שלאחר ה'הגדה'

"אָחַד מִי יוֹדֵעַ"

אם נצרף את כל מספרי 'מי יודע' זה לזה, מ'אחד' עד 'שלושה עשר', נקבל את הסכום צ"א כגימטרייה של 'אמן'.

יש לבאר את טעם הדבר על פי דברי הגמרא (סוטה מט א) שהעולם מתקיים בזכות "יהא שמייה רבא" דאגדתא" - עניית 'אמן' יהא שמייה רבא' אחר הקדיש הנאמר לאחר דרשה בענייני אגדה. לפיכך אנו מסיימים את ה'הגדה' בפיט 'אחד מי יודע' שנרמזה בו תיבת 'אמן', כדי שייחשב לנו כעניית אמן אחר 'קדיש שלאחר האגדה'.

'רשימא דהגדתא'

חג הפסח מגן על כל השנה

"לְבַלְתֵּי תַת מְשַׁחִית לְבַא בְּפִתְחֵי בְּפֶסַח"

וכי בשאר ימות השנה אין חוששים אנו מביאת משחית בפתחינו?

בתפילת 'רצה' הנאמרת בברכת המזון של שבת, אנו מבקשים: "שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו". אף כאן תמה ה'שר שלום' מבעלי: וכי ביתר הימים איננו חוששים מן הצרה, היגון והאנחה? ופירש: האות ב"ת של "ביום מנוחתנו", משמשת כ'בעבור' - כלומר: איננו מבקשים על 'יום מנוחתנו' אלא: "שלא תהא צרה ויגון ואנחה", בזכות שביתתנו "ביום מנוחתנו". וכפי שביקש אברהם (בראשית יח כח): "הֲתִשְׁחִית בְּחַמְשָׁה אֶת כָּל הָעִיר", ופירש ה'אבן עזרא': "בעבור החמשה".

אף כאן פירש בנו רבי יהושע מבעלי, כי מבקשים אנו: "לבלתי תת משחית לבא בפתחי" - בכל השנה כולה, "בפסח" - בזכות מצוות הפסח.

'לקט אמרי קודש' מועדים ח"ד עמ' רעג

'במהרה' של 'מינו'

"אֲדִיר הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקֶרֶב. בְּמִהְרָה, בְּמִהְרָה, בְּמִיָּנוּ בְּקֶרֶב"

ביאר רבי שמואל קעלין בעל 'מחצית השקל':

במסכת גיטין (פח ב) אמרו חכמינו זיכרונם לברכה, שכלפי הקדוש ברוך הוא שיומו הוא אלף שנים (סנהדרין צו א) זמן 'מהרה' מבטא שמונה מאות חמישים ושתיים שנים. לפיכך אנו כופלים ומבקשים: 'במהרה - במהרה בימינו'; לא 'במהרה' מתמשך התואם ליומו של הקדוש ברוך הוא, אלא 'במהרה' התואם לימינו, יומם של בני תמותה.

הגש"פ 'חתן סופר'

'למוד' או 'לוחם'

"טְהוֹר הוּא, יָחִיד הוּא, כְּפִיר הוּא, לְמוֹד הוּא, מְלֶךְ הוּא יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקֶרֶב"

רמזי אמן בשיר השירים

מנהג נפוץ בקרב חסידים ואנשי מעשה לקרוא את מגילת 'שיר השירים' בליל הפסח לאחר סיום ה'סדר' (של"ה פסחים תז ועוד). להלן יובאו רמזים נפלאים מפסוקי שיר השירים על גודל מעלת עניית אמן:

ברכות השחר מקרבות לה'

"מְשַׁכְנֵי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה הִבִּיאֲנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו" (שה"ש א ד)

"מְשַׁכְנֵי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה" - ראשי תיבות: 'אמן', כי מי שמקפיד ורודף אחר עניית אמן, זוכה ל"הביאני המלך חדריו" - להתקרב להשם יתברך.

'דברי תורה' [למנחת אלעזר] ממונקאטש] מהד"ט אות יח, וראה מאמר 'מאה קשיטה' [לרמ"ע מפאנו] סי' פו

אפשר להוסיף ולומר כי האותיות השניות בתיבות: "מְשַׁכְנֵי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה" הן: 'שחר', רמז למנהג ישראל לומר את ברכות השחר בצוותא ולענות 'אמן' אחריהן.

ראה 'עיני העדה' שה"ש א ד

בשובך לציון ברחמים

"אֲתִי מְלַבְּנֹן פְּלֶה אֲתִי מְלַבְּנֹן תְּבוֹאֵי תְּשׁוּרֵי מְרֹאֵשׁ אֲמִנָּה מְרֹאֵשׁ שְׁנִיר וְחֶרְמוֹן מְזִמְעֹנֹת אֲרִיזֹת מְהַרְרֵי נְמָרִים" (שיר השירים ד ח)

סיום הפסוק המתייחס לגאולה, בתיבות: "אריות מהררי נמרים" - ראשי תיבות 'אמן', בא ללמדנו שהשכינה תחזור לשכון בישראל במהרה בימינו, בזכות עניית אמן בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

'נחל אשכול' (לחיד"א) שיר השירים ד ח

אפשר להוסיף ולדרוש על פסוק זה, כי לפעמים מתבייש אדם לברך בקול או לענות אמן בקול, ומפסוק זה נוכל ללמוד שעל האדם להיות גיבור כארי ועז כנמר, לענות אמן ולזכות את זולתו בעניית אמן.

יו"ר 'בני אמונים' הרב יעקב דב מרמורשטיין

מאמרים על ההגדה

א. על הפיוט: "כִּמְהָ מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עֲלֵינוּ"

מהות הפיוט ומקורו

בסדר ההגדה אומרים אנו את הפיוט הקדמון: "כמה מעלות טובות למקום עלינו", שבו מונים אנו את מעלות ה' ואת חסדיו שגמל עמנו בהשגחה פרטית, כשכל מעלה מסתיימת במילה 'דיינו'.

מקורו של פיוט זה קדמון עד מאוד. אמנם לא נזכר הוא בסדר ההגדה המזוהה ב'מכילתא', אך הוא מוזכר בסדר ההגדה של רב סעדיה גאון, והעיד רבי אברהם בן הרמב"ם שאביו היה רגיל לאומרו ('מעשה רוקח' על הרמב"ם בסדר ההגדה).

את סיבת מיקומו של הפיוט בסדר ההגדה ביאר הרשב"ץ (הגש"פ וראה במהר"ל) שעניינו הוא המשך לדברי בעל ההגדה הקודמים: "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו", שבהם הזכרנו את כל הפרשה שאומר מביא הביכורים לפני הכהן, בעת הביאו את פריה הקטן כמנחת תודה לבורא יתברך על אין סוף הטובות שגמל עמו. ובטרם יתרצה הבורא ברחמיו לקבל את מנחתו, מקדים הוא לפרט את כל הטובות העצומות שזכה להן מידי הבורא, החל מ'ארמי אובד אבי' ועד ליציאת מצרים.

פיוט זה הוא כעין המשך ל'פרשת ביכורים' שקדמה לו, שאחר שפירטנו בה את הנסים שאירעו לישראל עד ליציאתם ממצרים, ממשיכים אנו לפרט ולתאר את הנסים שנעשו לישראל משעה שיצאו ממצרים ואילך, עד כניסתם לארץ ובניין בית המקדש - מקום הבאת הביכורים.

ב'מדרש הגדה' למלבי"ם כתב שפיוט זה הוא כעין פתיחה לאמירת ההלל; לאחר שסיימנו לפרט את כל נסי יציאת מצרים, בטרם ניגש לאמירת 'הלל' בהתלהבות, חובה עלינו להקדים באמירת פיוט זה, שבו מצהירים אנו על הכרתנו בכך שכל נס ונס שאירע לנו היה ראוי ל'הלל' בפני עצמו.

כמה מעלות טובות למקום עלינו

הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב ('קדושת לוי' דרוש לפסח, וכע"ז כתב השל"ה מס' פסחים רה) תמה על פשר הלשון 'למקום עלינו': הלוא מן הדין היה לומר: 'מהמקום עלינו?' וביאר על פי דרכו, כי בשל רוב רחמיו של הבורא יתברך על בראויו, יש לו נחת רוח מכך שנהנים הם מן הטובות הרבות שהוא משפיע עליהם, ונמצא ששתי בחינות יש בטובות אלו; 'למקום', ו'עלינו'.

'דיינו?' או 'דיינו!'

בפשטות, מילת 'דיינו' נאמרת כקביעת עובדה, ומשמעותה היא שאפילו היה הקדוש ברוך הוא עושה עמנו אך ורק נס זה, יכולים היינו להסתפק בו לבדו.

אך רבים ממפרשי ההגדה תמהו, איש איש בדרכו, כיצד ניתן לומר על כל נס שהיינו יכולים להסתפק בו בלבד, כגון: "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה", הרי כל אחד מן הנסים הנמנים בפיוט זה הוא פרט מתהליך בניינו של עם ישראל, ובהיעדר אחד מהם חסרים היינו חיסרון גדול?

ביאר המלבי"ם ב'מדרש הגדה', כי וודאי שאיננו באים לומר שדי היה לנו באחד מן הנסים, אלא שדי בכל אחד מן הנסים כדי שנתחייב להודות עליו בפני עצמו.

הוסיף ואמר על כך הגה"צ רבי אלי' ראטה זצ"ל; שלא לחינם האריך בעל ההגדה בפיוט 'דיינו', שבו אנו מודים על כל תהליך ושלב בגאולת מצרים, אלא כדי ללמדנו שלעולם לא נסתפק בהודאה כללית, אלא עלינו לפרט תמיד לפרטי פרטים את כל החסד שעושה עמנו הקדוש ברוך הוא בכל עת ובכל רגע (איש חסיד היה עמ' שפד).

באופן אחר ביאר בהגדת 'מעשי ה'" לרבי אליעזר אשכנזי, שלשון 'דיינו' היא בדרך תמימה: וכי דינו בנס זה? כלומר: וכי היינו יכולים להגיע לשלמותנו בלעדיו? ובדרך משל דימה זאת למלך שהמליך את אחד מאוהביו למושל על מדינה פלונית. ביום מן הימים הגיע לבקרו ומצא שאינו יודע גינוני מלכות, לכן מיהר ללמדו טכסיסי מלכות. לאחר מכן ראה שאין לו בגדי מלוכה והעניק לו אותם, וכן הלאה דאג לו לכל מחסורו וכך העלה וגידל את שמו עד שנשלם בדרגותיו. כשהגיע לרום המעלה ולפסגת הרוממות, וכבר הבין גינוני מלכות מה הם, שיבח אוהב המלך את מלכו ואמר: "הנה עתה רואה אני שכל פרט ופרט שהעניקני המלך נחוץ היה לי עד מאוד, ולא הייתה לי אפשרות להתקדם בלעדיו".

כך גם אנו, לאחר שזכינו כבר להגיע לארץ ישראל ולבית הבחירה, יכולים לראות ולהבין כיצד כל פרט מאז יציאתנו ממצרים ועד הגיענו לארץ ישראל ולבניין בית המקדש הינו נדבך חשוב והכרחי, לכן כאשר משבחים אנו את מלכנו ומוקירים את חסדו, תמהים על כל מעלה ומעלה: הכיצד יכולנו להגיע לשלמותנו בלעדיה?!

כנגד מה תוקנו ט"ו שבחים אלו?

יש שכתבו (ר"י בר יקר, רוקח, אבודרהם ועוד) כי חמשה עשר השבחים שעליהם אנו מודים ב'דינו' תוקנו כנגד ט"ו שירי המעלות שתיקן דוד המלך בתהלים ('המעלות' - ע"ש ט"ו המעלות שהיו בבית המקדש). והוסיף המהר"ל כי הטעם שמנו רק ט"ו מעלות, הוא כיוון שאחר ט"ו מעלות ניתן רק לרדת, כפי שרואים אנו שהלבנה עולה בכל חודש ט"ו ימים, ויורדת בחמשה עשר הימים שלאחר מכן.

הגר"א כתב שהם כנגד ט"ו הדורות שהיו מאברהם אבינו - אבי אומנתנו, ועד לשלמה המלך שבנה את בית המקדש, ואלו הם: אברהם, יצחק, יעקב, יהודה, פרץ, חצרון, רם, עמינדב, נחשון, שלמון, בועז, עובד, ישי, דוד ושלמה.

ובהגש"פ 'יגד שמואל' לאחד מגאוני ספרד הראשונים כתב שכנגד ט"ו מעלות אלו תיקנו ט"ו פעמים את האות וי"ו בתפילת 'אמת ויציב', שיחד עם האות א' של 'אמת' הן בגימטריה צ"א כגימטריית אמן שמשמעותה אמת. כי באמירת 'אמת ויציב' אנו מאמתים את פרשת יציאת מצרים שהזכרנו ב'קריאת שמע'.

החסד שבהריגת הבכורות תחילה

רבים דקדקו בלשון: "אילו עשה באלהיהם ולא הרג את בכוריהם דינו", הרי כתוב מפורש הוא: "וְהִפְיֵיתִי כָּל

בְּכוֹר... (שמות יב יב) ורק לאחר מכן נאמר: "וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים" (שם), נמצא אפוא שהריגת הבכורים קדמה לעשיית השפטים באלהיהם.

ביאר הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא: במסכת עבודה זרה (נב ב) מבואר כי כחלק ממצוות ביטול העבודה הזרה יש לבטל אף את משמשיה, אך אם הקדים וביטל את העבודה הזרה, ממילא התבטלו משמשיה. והנה, ב'כלבו' (סי' נח) מבואר שהבכורים היו הכמרים בבתי העבודה הזרה שבמצרים ועל כן היה מן הדין לבטלם, אך אילו היה מקדים הקדוש ברוך הוא לפגוע באלוהי מצרים כסדר הכתוב, שוב לא היה לו צורך לעשות דין בבכורים שהיו משמשיהם.

על כך אנו מודים בפיטו זה: "אילו עשה באלהיהם ולא הרג את בכוריהם דינו" - שאילו הקדים הקדוש ברוך הוא לפגוע באלוהי מצרים, דינו כי ממילא לא היה צורך להיפרע מהבכורים. אם כן חסד עשה ה' בכך שהקדים והרג את הבכורים לפני שפגע באלוהי מצרים, כך זכינו שניפרע משניהם גם יחד (הגש"פ 'אוצרותיהם של צדיקים').

ב. על ברכת: "אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם"

מקור הברכה

ליל הסדר, אותו לילה טמיר ונעלם בו זכינו להיגאל ממצרים, מבית עבדים, ובו מתנוצץ ומתחדש עלינו בכל שנה מחדש אור הגאולה.

נוסף לשלל מעלותיו הרחניות הנשגבות, אף אכילותיו של לילה זה כולן קודש הן כעולה וכקרבן. בלילה זה זוכים אנו לברך ברכות רבות, הרבה מעבר לכל סעודת שבת ומועד, הן על המצוות כדוגמת מצה, מרור וארבע כוסות, והן ברכות השבח וההלל שנתקנו כחלק מסדר הגדה של פסח.

בין יתר הברכות הללו מברכים אנו ברכה אחת מיוחדת במינה - ברכת 'אשר גאלנו', היא הברכה המכונה במשנה (פסחים קטז ב) בשם 'ברכת הגאולה'. במאמר זה ננסה לעמוד על מהותה ומשמעותה של ברכה נפלאה זו.

כאמור, מקורה של ברכה זו הוא בלשון המשנה בפסחים: "וחותם בגאולה", ובהמשך מביאה המשנה מחלוקת התנאים בנוגע לנוסחה: "רבי טרפון אומר: אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, ולא היה חותם; רבי עקיבא אומר: כן ה' אלקינו ואלקי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים כו' עד ברוך אתה ה' גאל ישראל"

ברכת השבח או ברכת המצוות

בהגדרתה של ברכה זו נחלקו הראשונים: בעל 'שבלי הלקט' (סי' ריח ד"ה כנגד ארבעה) בוחר להכלילה בין 'ברכות המצוות', שכן לדעתו נתקנה היא על מצות עשה של סיפור יציאת מצרים אותו אנו מקיימים על ידי קריאת ההגדה.

לעומתו סובר ה'כל בו' (סי' ה') שברכה זו שייכת לברכות השבח, שכן נתקנה על פרסום הנס, כברכת 'שעשה ניסים' אותה אנו מברכים בחנוכה ופורים.

דרך אגב, ראוי לציין כאן לדברי הרוקח (סי' שעא) שהמילים 'והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור' הינם כברכת 'שהחיינו' על מצוות אכילת מצה ומרור, שראוי לברך עליהם כך כפי שאנו מברכים על מצוות שופר ולולב. וברכת 'שהחיינו' שאנו מברכים בתחילת הלילה היא על עצם היום.

הודאה על העבר ובקשה על העתיד

על פי היסוד הידוע מהלכות תפילה (ראה טור הארוך על התורה בראשית כט ל) שתמיד יש להסמיך בקשה להודאה, עמד האדמו"ר בעל ה'שפע חיים' זצ"ל, על נקודה מיוחדת בברכה זו, שעל כן אף כאן, אחר שאנו מודים על העבר - 'אשר גאלנו', מיד אנו מבקשים על העתיד: 'כן יגיענו ה' אלוקינו למועדים' (שו"ת 'דברי יציב', ליקוטים סימן כה).

והרי הדברים תואמים לאשר כתב הגאון הנודע רבי יוסף שאול נתנזון זצ"ל (הגש"פ דברי שאול) בפשט הלשון 'ונודה לך שיר חדש', שאמנם כיום בגלות אנו צריכים להסמיך בקשה לשבח, אך לעתיד לבוא, כאשר נזכה להתגשמות נבואות אחרית היום ושוב לא תבוא צרה בגבולנו, נשבח ונודה ללא בקשה, כפי שנאמר (ישעיה נז ז): "כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים", שכל העמים יצטרכו לתפילה ותחנונים, ואילו עבורנו יהיה בית המקדש כ'בית שבח' שבו נצטרך רק לשבח, וזהו שאנו מבקשים בסיום הברכה 'ונודה לך שיר חדש על גאולתנו' - שיר חדש שיהיה בו שבח בלבד.

סגולה לברכה וישועה

לברכה זו נודעו אף סגולות מיוחדות, דוגמת זו שהובאה בספר 'לקט שפתי קודש' (פסח ח"ב עמ' קפו) בשם הרה"ק רבי ישכר דב מבעלז, כי בעת אמירת ברכה זו יכול כל אחד מהמסובים לבקש עבור כל ישועה לה הוא נזקק.

עובדה נפלאה הובאה שם מהמגיד ממעזריטש זיע"א, ביהודי עשיר מבני מעזריטש שהתנגד כל ימיו לחסידים, עד שביום מן הימים ירד מנכסיו והפך עני חסר כל, ואז הפצירה בו אשתו שילך לצדיק הגדול הדר בעירם הלא הוא המגיד רבי דב בער ממעזריטש, לא קל היה לשכנעו אולם לבסוף התרצה והלך.

בהיות ואנשי הבית הכירו את מעלליו משכבר הימים, מנעו הללו בכל תוקף את כניסתו, אולם הוא לא הרפה וניסה יום אחר יום, עד הגיע מועד 'דרשת שבת הגדול', או אז דחק עצמו האיש לבית הכנסת וציפה לסיום הדרשה, כדי שאז יוכל לגשת ישירות לרבי ולבקש ממנו לפעול ישועה בעדו.

עודו מקשיב לדרשה והנה הוא שומע כיצד הרבי אומר פתאום: הנה בכל ימות השנה, כאשר נזקק האדם לישועה עליו לבוא לצדיק שבודאי יוכל לפעול בעדו ככל שיצטרך, אך בהגיע חג הפסח אין הוא זקוק לכך, שכן עצה אחרת בידו - שכאשר יברך בליל הסדר את ברכת 'אשר גאלנו' יהרהר ודעתו על הדבר שנזקק לו, ואז יושע בכל שיצטרך.

שמע האיש את הדברים והרגיש כי אליו היו מכוונים. הוא שב לביתו בלא אומר ודברים, ואחר שעשה בליל הסדר כדברי הרבי, נושע עד מהרה בתשועת עולמים.

עוד הובא שם בשם הרבי ה'שר שלום' מבעלזא זצ"ל, שלברכה זו סגולה מיוחדת להיושע בבנים, וכעין זה הובא בשם בעל 'ערוך השולחן' (הגש"פ 'טללי אורות'), שבמילים 'מן הזבחים' טמונה בקשה שיהיו בני ביתנו

מרובים, שכן בגמרא (פסחים סט א) מובא שקרבן חגיגה הבא ב"ד בניסן אינו חובה, אלא מי שבני ביתו מרובים מביאו כדי שיספיק הבשר לכל המסובים עמו.

עניית אמן על ברכה זו

בטרם נסיים מאמרנו נזכיר כאן את המובא בספר הקדמון 'ספר הגן', שחסיד אחד התענה כדי להבין את סיבת אריכות הגלות, ונענה משמים כי הגאולה מתעכבת לפי שאין העולם נזהרים לענות אמן על ברכות הגאולה. והנה אף ברכה זו נקראת בשם 'ברכת הגאולה', ואם כן מה ראוי להיזהר לענותה בפני מי שיענה אמן אחריה.

ג. על בקשת 'הרחמן' הנאמרת בליל הסדר: "הרחמן הוא ינחילנו יום שכלו טוב, יום שכלו ארוך, יום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה, ויהי חלקנו עמיהם"

הרחמן לליל הסדר

בסדר ברכת המזון יש בקשת 'הרחמן' הנאמרת פעם אחת בשנה בלבד, בלילה המקודש - ליל הסדר. בקשה זו היא קדומה, ומקורה בדברי המהרי"ל (קיצור של"ה עניני הסדר): "בלילות סדר של פסח יאמר בברכת המזון: הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב יום שכולו ארוך יום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה ויהיה חלקנו עמיהם". על הגרש"ז אויערבך מסופר כי היה אומר הרחמן זה בהטעמה מיוחדת ובהתרגשות גדולה ('הליכות שלמה' מועדי השנה עמ' שיא).

יום שכולו טוב

ידועים דברי הגמרא במסכת פסחים (נ א): "אמר רבי אחא בר חנינא: לא כעולם הזה העולם הבא; העולם הזה - על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. לעולם הבא - כולו הטוב והמטיב". בביאור דברי הגמרא הביא הצ"ח (פסחים נא) בשם רבי אפרים ריישר המגיד דבראד, כי ככוונה לא נקטו חכמים: "לעולם הבא - כולו בשורות טובות", אלא: "כולו הטוב והמטיב". שכן בעולם הזה, אף שאנו מאמינים שהכול לטובה, מכל מקום יש דברים הנראים לנו כרע משום שהטובה שבהם אינה ניכרת, אולם בעולם הבא יבינו הכול את הטובה שהייתה גנוזה בהם, ואז יתברר שאף מה שהיה נראה כרע בעולם הזה, באמת היה גנוז בו רק טוב.

זהו שאנו מבקשים: "הרחמן הוא ינחילנו ליום שכלו טוב" - שיכירו הכול ויבינו כולם בטובה הגנוזה אף במה שבעולם הזה היה נראה לעין כרע, וממילא יהיו הצדיקים נהנים מזיו השכינה, שאף בעומק ליבם לא תהא טענה וטרוניה כלפי מעלה, כי יבינו שמפי עליון לא תצא הרעות (הגש"פ 'מעשי למלך')

יום שכולו ארוך

אנו מבקשים על 'יום שכולו ארוך' דווקא בליל פסח על פי דברי הזוהר הקדוש (פר' בא דף לה א) שבשעת יציאת מצרים הלילה האיר כשמש ביום תקופת תמוז, וכביכול התארך היום ואף הלילה שאחריו נכלל בו. לכן אנו מבקשים דווקא ביום זה על העולם הבא שהוא בבחינת 'יום שכולו ארוך' (הגש"פ באר מרים' [לרבי ראובן מרגליות]).

עוד ביאר המשגיח הגרא"א דסלר:

לא לחינם בכל מקום שאמרו חכמים: "אורך ימים", כיוונו על חיי העולם הבא (ראה קידושין לט ב), כי כידוע, בכל עניין שברוחניות אין מגבלות של זמן או מקום, ולכך כל רגע בעולם הבא הוא כעולם מלא. וזו כוונת בקשתנו על "יום שכולו ארוך", שכל רגע בו הוא עולם מלא (הגש"פ במשנתו של הרב דסלר).

ועטרותיהם בראשיהם

איננו אומרים: "ועטרות בראשיהם", אלא "ועטרותיהם", כי בעולם האמיתי - העולם הבא, מדרגות הצדיקים נחלקות לפי מעשיהם בעולם הזה. כפי שאמרו (ב"ב עה א) שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות לכל צדיק חופה לפי כבודו - היינו לפי מה שתיקן מעשיו ב'פרוזדור', בעולם הזה, לכבוד שמייים, כך ייכנס לטרקלין, לעולם הבא. וזו משמעות לשון: "ועטרותיהם" - העטרות שתיקנו הם לעצמם בעולם הזה לפי איכות מעשיהם ('חתן סופר').

ובעניין זה ידועים הם דבריו של בעל הטורים (דברים כו ט): כאשר האדם מתפלל כראוי הרי הוא קושר כתר תפארה לקדוש ברוך הוא, ולעתיד לבוא יתן הקדוש ברוך הוא תפארת זו עטרה לראשו. ואומנם יש לדעת כי למעלה זו יזכה רק מי שמתפלל כראוי, אך מי שמדבר שיחת חולין בבית הכנסת בשעת התפילה, לא די שלא יזכה לכך, אלא אף יענש ותחת זאת יעטרוהו בכתר של קוצים.

באופן נפלא פירש זאת האדמו"ר רבי שמעון מיערוסלב: לעתיד לבוא, כשיזכה כל צדיק לקבל עטרה בראשו מהמצוות ומהמעשים הטובים שעשה בחיי העולם הזה, אזי יעביר הוא את עטרתו לרבו שלימדו תורה, באומרו כי לו נאה העטרה, שהרי זכה לעטרה בזכותו. וכך יהיו בראש רבו שתי עטרות, אלא שאף רבו יעביר את עטרתו לרבו, ולמעלה בקודש, עד שכל הצדיקים ישימו את עטרותיהם בראש מלך המשיח, וזהו: "ועטרותיהם בראשיהם" - בראשו של מלכם, מלך המשיח, שישב בראשם ('שער יששכר' ח"א עמ' מז).

ויהי חלקנו עמהם

לכאורה יש להבין את פשר התוספת "ויהי חלקנו עמהם", שנראה שלכאורה אנו מבקשים פרס על מעשינו בעולם הזה? וביאר ה'מנחת אלעזר' ממונקטש על פי משל, למלך שעשה משתה גדול, שללא ספק מזמין הוא את שריו ועבדיו למשתה שהלוא בכל ימות השנה הם עובדים למענו, וזהו חלק משכרם. אך אם מזמין הוא לסעודתו עניים ואביונים שכל שיש להם הוא זכות אבותיהם ששירתו את המלך, הלוא בכך הוא מתגדל ומתכבד.

והנמשל: בכך שהצדיקים זוכים לגן עדן אין בכך שבח גדול לבורא שהלוא זכאים היו לכך בשכר מעשיהם. אך כאשר "ויהי חלקנו עמהם", כלומר שנזכה לשכר העולם הבא בזכות אבותינו הצדיקים, בהיותנו בני

אברהם יצחק ויעקב, בכך בוודאי יתגדל ויתקדש שמה רבא ויהיה זה הידור ושבח לבורא יתברך, ועל כך אנו מתפללים ומבקשים (שער יששכר שם).

ד. על פיוט: "חד גדיא, חד גדיא דזבין אבא בתרי זני, חד גדיא, חד גדיא"

פיוט עתיק יומין

בסופו של ליל הסדר, אחר לילה ארוך וגדוש במצוות, נסב יחדיו לאמירת סדר 'נרצה'. סדר זה כולל בתוכו פיוטים שונים ועתיקי יומין, הנוגעים לכלל יסודות האמונה, אשר אמירתם בנעימה מיוחדת, איש כמסורת בית אביו, מעוררת געגועים ומרטיטה כל לב.

בין פיוטים נוראי הוד אלו בולט במיוחד הפיוט 'חד גדיא'. פיוט עתיק זה שיש המייחסים אותו לתקופה שלאחר החורבן, נאמר בשפה הארמית, והינו ככתב חידה הכולל בתוכו סודות ומשמעויות שלעומקן אין חקר.

כאמור, מקורו של פיוט 'חד גדיא' קדום עד מאוד. אם כי אין מסורת ברורה מאימתי החלו לאמרו בליל הסדר. יש המשערים כי נכנס לסדר 'נרצה' לפני כארבע מאות שנה, בשנת ש"נ לערך, ויש שייחסו זאת לתקופת חסידי אשכנז הראשונים (ראה הגש"פ 'מרבא לספר').

בעניין זה אין לנו אלא להביא את אשר כתב החיד"א בתשובתו החריפה לאחד שערער על מקוריותו של פיוט זה (שו"ת 'חיים שאל' ח"א סי' כח):

"אלפי ישראל בערי פולין ואשכנז ואבזרייהו, ואשר לפנים בישראל גדולי עולם קדושי עליונים ודור דור ודורשיו וחכמיו, וכן עוד היום לא אלמן ישראל, כמה וכמה ראשי ישיבות וגאוני הזמן ה' עליהם יחיו וכולם אמרו ואומרים פיוט זה... כי לא דבר ריק הוא. וכבר נודע תוקף גדולת פיוטי אשכנז המיוסדים על החכמה האמתית כאשר דיבר בקדשו רבינו האר"י ז"ל, וכתבו בשם רבינו מהר"א מגרמייזא בעל הרוקח זצ"ל כי עניני פיוטיהם ודקדוקיהם קבלה איש מפי איש..."

יש לציין כי בהגדת 'מרבא לספר', כתב רבי ידידיה טיאה וייל זי"ע, שטעם אמירת 'חד גדיא' בליל הסדר הוא מפני שכתבו המקובלים (ראה תיקון"ז) ששחית יצר הרע לעתיד לבוא תהיה בי"ד בניסן, ועיקר השמחה על כך תהיה בליל הסדר, ועל כן תיקנו לומר פיוט זה בליל הסדר.

'כתב חידה' לסיכום ההגדה

פירושים למאות נאמרו על פיוט זה מפייהם ומפי כתבם של גדולי מפרשי האגדה, כשכל אחד מאריך כידו הטובה לפרט על כל פסקה ופסקה בו על מה היא רומזת לפי פירושו: על מי רומז הגדי ועל מי החתול, מיהו הכלב ומיהו המקל, וכך למעלה בקודש עד 'ואתא הקדוש ברוך הוא'.

במסגרת קצרה זו לא נוכל להביא את כלל הפירושים שנאמרו על פיוט זה, ומכל מקום יש לתת את הדעת

לאשר כתבו רבותינו (הגדת רל"ח פירושים בשם תשב"ץ) כי לא לחינם נכתב הוא בלשון משל מחודדת ונסתרת, אלא כדי לתת לכל אחד מקום להעמיק ולהתבונן בו, ומתוך כך יגיע להבנה יתירה ולהתחזקות בעניינים רבים הנוגעים לאמונה ולסדר ליל הפסח, ויקוים בו: "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח".

מי עשה שלא כהוגן?

שאלה מרכזית שבה התחבטו רבים מהמפרשים, ודרכה הגיעו להבנה במשמעות הפיוט, הינה שאלת האשמה:

אם נתבונן במעשה 'חד גדיא' נגלה כי הכלב עשה כהוגן בכך שנשך את החתול ונקם את נקמת הגדי, ואם כך - המקל לא צדק כשהכהו, ובצדק שרפה אותו האש, לעומת זאת המים לא פעלו כהוגן בכך שכיבו את האש, אך השור עשה כהוגן ששתה אותם. השוחט לא עשה כהוגן ששחט את השור, ובצדק נטל מלאך המוות את נשמתו...

על פי שאלה זו ביאר רבנו יהונתן אייבשיץ את השייכות בין פיוט זה לגאולת מצרים, וראוי לציין כי מאחורי תשובתו זו עומד מעשה מרטיט ומעורר שאותו היה נוהג לספר מרן ה'חתם סופר' בליל הסדר, כפי ששמע מרבו הגדול רבנו נתן אדלר:

היה זה בתקופת המחלוקת הגדולה בין גדולי עולם, מרנן רבי יהונתן אייבשיץ והיעב"ץ. מחלוקתם של גדולים אלו לשם שמים הייתה, אולם כדרכה של מחלוקת, היו מאזובי הקיר שהתערבו בה שלא כהוגן ואף דיברו בבוטות איש על רבו של רעהו.

פעם הזדמן רבנו יהונתן אייבשיץ למקום בלתי מוכר. והנה, חלף הוא ליד קבוצת אנשים ששוחחו ביניהם על דבר המחלוקת, תוך שהם מבזים את אחד הצדדים בצורה חמורה. מבלי שיכירוהו, ניגש אליהם רבנו יהונתן ואמר להם: "רבותי, האוכל להקשות לכם קושיה בסדר ההגדה?" הללו השיבוהו בחיוב, ובעודם משתוממים הקשה בפניהם את הקושיה האמורה. כאשר נאלם פיהם מהשיב, ענה להם בעצמו:

"יש מקום לשאול מדוע נענשו המצרים, הלוא קיימו את מצוות 'ועבדום וענו אותם' בהידור...? התשובה לכך נלמדת ממעשה ד'חד גדיא': אמת היא כי החתול צריך היה להיענש על אכילת הגדי, אך מי ביקש מהכלב להתעבר על ריב לא לו?! נמצא כי עונשו מגיע לו בצדק, על שבשנאתו לחתול בחר להיות זה שיענישו. ובכך מיושב הסדר בהמשך הפיוט. ככלב כן המצרים: נענשו הם על כי בגזרת 'ועבדום וענו אתם' לא נאמר על איזו אומה מוטלת החובה לבצע את הגזירה, והם בשנאתם בחרו לעשות זאת בעצמם. על כן מן הדין היה להענישם בכל תוקף".

את דבריו סיים רבנו יהונתן בתוכחת מגולה לאותם אנשים שאינם נוהרים בגחלתם של תלמידי חכמים ומתערבים במחלוקת לא להם, אשר עתידים לעמוד על כך בדין ואף להיענש בחומרה (משנה שכיר' מועדים, ביאור חד גדיא).

דקדוקים בנוסח הפיוט

את הטעם שבכל פסקה חוזר הפייטן על השתלשלות העניינים ביאר ה'חתם סופר' ('תורת משה' מאמרי הגש"פ עמ' מ), כי רמז יש בכך, שכל אומה ולשון שהכתה בנו סבורה הייתה שאין לנו תקווה ונאבד מן העולם. אולם

האמת היא כי אותו 'חד גדיא' קיים ועומד לנצח, ודווקא האומות שביקשו להשמידנו ספו תמו מן העולם, וכשיבוא הקדוש ברוך הוא וישחט למלאך המוות, אזי יעמוד אותו ה'גדי' ויִצְפָּה בעונש שישולם לְמַעַנְיוֹ.

בכך יש שפירשו את כפל הלשון 'חד גדיא חד גדיא', כרמז לכך שעם ישראל נותר בתומתו (כ'שה תמים'), ולא זו מאמנתו לאורך כל מאורעות הגלות. והיינו 'חד גדיא' שהיה בזמן שקנה אותנו הקדוש ברוך הוא לעם, הוא אותו 'חד גדיא' שיהיה קיים לעתיד לבוא ('משנה שכיר' מועדים, פירוש חד גדיא, בשם רבי אשר אנשיל יונגרייז מטְשֶׁנְגֶר).

ומעניין לעניין באותו עניין, יש שפירשו עוד את כפל הלשון 'חד גדיא חד גדיא' כי הוא נאמר בדרך חיבה [כמו 'אברהם אברהם' (בראשית כב יא)], כרמז על עם ישראל החביב לפני ה' ('עולת מועד' לפסח). ויש שפירשו שהוא רומז לשני הגדיים שהיו נאכלים בליל הסדר - של פסח ושל חגיגה, וכיוון שהחגיגה נקנית בשתי כסף (חגיגה ו א) לכך נאמר: 'חד גדיא [של פסח], חד גדיא דזבין אבא בתרי זוזי' [של חגיגה] (הגש"פ 'מסך הפתח' בשם ה'חתם סופר').

בברכה שלמה ונאמר אמן

ברכה שלמה שלמה היא ברכה שיש לה השפעה על כל מה שאנחנו עושים. היא נקראת "ברכה שלמה" כי היא מכילה את כל המידות הטובות. וזו הברכה שיש לה השפעה על כל מה שאנחנו עושים.

מקנת ברכות השחר

ברכה שלמה שלמה היא ברכה שיש לה השפעה על כל מה שאנחנו עושים. היא נקראת "ברכה שלמה" כי היא מכילה את כל המידות הטובות. וזו הברכה שיש לה השפעה על כל מה שאנחנו עושים.

מאה ברכות משיגות מהמון

ברכה שלמה שלמה היא ברכה שיש לה השפעה על כל מה שאנחנו עושים. היא נקראת "ברכה שלמה" כי היא מכילה את כל המידות הטובות. וזו הברכה שיש לה השפעה על כל מה שאנחנו עושים.

מקנת ברכות השחר

ברכה שלמה שלמה היא ברכה שיש לה השפעה על כל מה שאנחנו עושים. היא נקראת "ברכה שלמה" כי היא מכילה את כל המידות הטובות. וזו הברכה שיש לה השפעה על כל מה שאנחנו עושים.

אחים וקרובים

למען בנינו ולמען אחינו בני ישראל בכל מקומות מושבותיהם, נכתבה את יומנו פאמירת ברכות השחר בברכה נא, וכתב בברכות וכהאמרים יישאר ויגן על כלנו, אמן.

אחינו מלכנו מניע מאפיר מנהלת

ברכות השחר: כפול כפונה כפונה כפונה

“לפני המצותך
אעלה ורקבך
מימינתך אעלה
לא תש” (תהילים צ"א ז)

אָמֵן - שְׁלוֹשׁ אוֹתוֹת שְׂמַחולָלוֹת פְּלֹאוֹת!

בְּחֵדָשׁ אָדָר תּש״ב כָּתַב הַמְשַׁגֵּחַ רַבֵּי אֱלִיהוּ לופִיָאן, מְכַתֵּב גַּפְלָא שְׁנַרְאָה כְּמוֹ מַכּוֹן לְיַמִּינוֹ אָנוּ. בְּמַכְתָּבוֹ הַמִּיחָד שֶׁהַתְּפָרֶסֶם בְּקִנְטָרֶס יִשְׁמַר אֲמָנִים' (נְיוֹ יוֹרֵק תּש״ג) הוּא קוֹרֵא לְהַקְפִּיד עַל עֲנִית אָמוֹן, לְאוֹר דְּבָרֵי חֻכְמִים שְׂבִכְחָה שֶׁל אָמוֹן לְקִרְעַת גִּזְרֵי דֵינּוֹ שֶׁל אָדָם. וְאֵלּוֹ דְּבָרָיו:

בְּזֶהֱרַר הַקְּדוֹשׁ (תִּיקוּ"ז מֵא) הוֹבָא:
**"הָעוֹנָה אָמוֹן בְּכָל כַּחוֹ
 קוֹרְעִין לוֹ גִּזְרֵי דֵינּוֹ שֶׁל
 שְׂבָעִים שָׁנָה."**

"...יש לו עצה שהתורה בעל פה נותן לו, ואם הוא מאמין בתורה שבעל פה מדוע לא יעשה?! ובפרט בעת כזו אשר אנו חיים, שהדין מתוחה על כל העולם, עננים שחרים תלויים חס ושלום בעתיד, יפחד האדם אם לא יעשה עצה קלה כזו בלא בטול זמן ולא חסרון כסף ולא טרחה קשה, אלא להטות אָזְנוֹ לְשִׁמְעַת הַיֵּטֵב וְלַעֲנוֹת כְּרָאוּי..."

כּוֹ! לְדַעַת הַזֶּהֱרַר הַקְּדוֹשׁ כַּאֲשֶׁר אָדָם עוֹנָה אָמוֹן בְּקוֹל וּבְכוֹנָה עַל בְּרָכָה אוֹ קְדִישׁ, אַף אִם נִגְזַר עָלָיו גִּזְרֵי דֵינּוֹ קֶשֶׁה חֲלִילָה, מְבַטָּח לוֹ שִׁיקְרָעוּ אֶת גִּזְרֵי דֵינּוֹ ('שׁוֹמֵר אֲמוֹנִים' מֵאֵמֶר פִּתְחוּ שַׁעְרֵים פ"א).

"בְּנֵי אֲמוֹנִים" - חֶסֶן נֶגֶד קוֹרֹנָה

כפלים לתושיה

טט בריאות וטט פרנסה

ליל הסדר הוא ליל שמרים. על הלילה הזה הבטחנו (שמות יב כג): "ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף". עוד אמרו חכמים (ר"ה טז א): בפסח נדונים על התבואה.

בימים אלו כלנו מבקשים בריאות ופרנסה, שלא נפגע ממשחית ושלא תפגע פרנסתנו. עכשו הזמן לקבל על עצמנו להקפיד לברך מדי יום מאה ברכות. בזכות 'מאה ברכות' נזכה לבריאות ולפרנסה:

בריאות

"דוד המלך תקן לישראל מאה ברכות, כיון שתקנם נעצרה המגפה" (במ"ר יח כא).

פרנסה

"ברפת ה' היא תעשיר" (משלי יב) - ברכות הנאמרות כראוי הן סגלה לעשירות. כאשר מקפיד האדם לברך את ברכותיו כראוי, משפיעים עליו משמים שפע ברכה ואף "התבואה והפרות מתברכים ומתרבים" (רמבנו בחיי דברים ח י 'מטה משה' סי' שנא).

אמונים ניצר ה'

בימים אלו פלגנו זקוקים לשמירה ולהגנה מיחדת: הגנה מפני כל נגע ומחלה ל"ע והגנה מפני נזקי ממון ומיטוט מקורות פרנסה ל"ע. הבה ונקפיד ב"תר שאת על עניית אמן בכונה, מצוה המבטיחה הגנה ושמירה מיחדות. כה כותב הזהר הקדוש (וילך רסו ב):

מי ש"שומר אמונים" ומקפיד לענות אמן בכונה, זוכה בעבור כה לשמירה מיחדת, ככתוב (תהלים לא כד) "אמונים ניצר ה' ומשלים על יתר עשה גאווה" - מי שמקפיד על עניית אמן הקדוש ברוך הוא נוצרו ושומרו, ומי שבגאותו מזלזל בעניית אמן, הקדוש ברוך הוא נפרע ממנו על כה.

נקפיד על עניית אמן פראוי ונזכה שיקים בנו הכתוב (ישעיה כו א-ב): "ביום ההוא יושר השיר הזה בארץ יהודה עיר עז לנו ישועה ישית חומות וחל; פתחו שערים ויבא גוי צדיק שמר אמונים", ונראה פלגנו במהרה בפתחת שערי ישועה, שערי פריאות שלמה ושערי פרנסה טובה. אמן ואמן.

'בני אמונים' - צו השעה.

